

ego

DEZE MAAND

Wim Jesse: 'Schaatssprint stiefkind' Pag. 7

Peter Moreé: De blanke slavin Pag. 8 en 9

Bob van Opzeeland: BBK Pag. 10 en 11

SEKS

Het is een gewoonte geworden dat in het kader van de humanistische geestelijke verzorging aan het eind van het jaar een boekje wordt uitgegeven dat een of ander actueel onderwerp belicht.

In de afgelopen twee jaren waren dat de boekjes 'Jezus van Nazareth' en 'De dood verandert', nu is een boekje verschenen met de titel 'Seks'. De onderwerpen van deze boekjes worden niet zo maar gekozen.

Vooraf wordt door de raadslieden met de in onze verzorging deelnemende militairen overlegd voor welke onderwerpen zij in het bijzonder belangstelling hebben, in een daarop volgend beraad tussen hoofdredacteur en raadslieden wordt dan het onderwerp van het boekje vastgesteld. Op deze wijze zijn we er zeker van aan te sluiten bij de belangstelling van de militairen.

Het gaat in deze boekjes niet om het uiten en verkondigen van een bepaald standpunt, veel meer is de bedoeling een zo breed mogelijke informatie te verschaffen. Daarom treft men in boekjes 'Jezus van Nazareth' en 'De dood verandert' een keur van artikelen aan, geschreven door auteurs van verschillende geloofs- en levensovertuiging.

De bedoeling is niet om een bepaalde opvatting te verkondigen maar om de lezers te confronteren met verschillende opvattingen in de hoop dat zij zich al lezende zullen gaan afvragen wat hun eigen opvatting is. Daarom moeten de boekjes naast een poging tot confrontatie ook een grote hoeveelheid informatie verschaffen.

Wie de afgelopen jaren de moeite heeft genomen om zich op de hoogte te stellen van doel en methoden van de humanistische geestelijke verzorging die weet dat zulks in de lijn ligt van deze verzorging.

En nu dan het boekje 'Seks'. Ook hier gaat het in de eerste plaats weer om de informatie. Het is onze ervaring dat veel jonge mensen behoefte hebben aan nuchtere en deskundige voorlichting op het terrein van het seksuele leven in het algemeen en op dat van de seksuele verhoudingen in het bijzonder. Bovendien heeft deze behoefte zich uitgebreid tot een breder terrein. In de jaren 1964 en 1965 was het vooral de vraag van de voorhuwelijkse geslachtsverhouding die de belangstelling trok maar in de daarop volgende jaren zijn daar problemen als homofilie, zelfbevrediging en abortus bijgekomen. Wie vandaag informatie wil geven op seksueel terrein kan deze problemen niet onbesproken laten.

Vandaar de brede samenstelling van het boekje. Het is wellicht de moeite waard om de verschillende titels van de artikelen hier te vermelden: Noodzakelijke basiskennis van seksuele functies, De seksuele beleving, Over seksuele omgang voor het huwelijk, Voorbehoedsmiddelen. Zelfbevrediging, Een moraal met een staartje, Homosexualiteit, Leven als homofiel, Sex en stimulerende middelen, Abortusvraagstuk, Pornografie, Prostitutie, Seksuele problematiek in de militaire dienst, Sexualiteit en militaire dienst. Men ziet een keur van informatie.

Bij zo'n boekje is het van het allerhoogste belang dat men deskundige schrijvers vindt. Wij zijn dan ook bijzonder verheugd dat een aantal leden van de Vereniging voor Medische Sexuologie bereid is gebleken met elkaar dit boekje te schrijven. Daardoor is de zakelijkheid en de deskundigheid van de informatie bij voorbaat gewaarborgd.

Het is eigenlijk een vreemde zaak dat in de militaire dienst zelf weinig of niets aan seksuele voorlichting wordt gedaan terwijl het toch een evident feit is dat deze voorlichting in een behoefte voorziet en voor jonge mensen (en wellicht ook nog voor ouderen) een harde noodzaak is.

Wij verbeelden ons niet met dit boekje nu opeens een leemte te hebben aangevuld maar wij koesteren toch de hoop met deze opgave de mogelijkheid tot verdergaande voorlichting te hebben geopend.

Het is ons natuurlijk niet mogelijk dit boekje zonder meer aan ieder in de militaire dienst toe te sturen hoewel dat misschien wel wenselijk zou zijn.

De deelnemers aan de humanistische geestelijke verzorging hebben het boekje ondertussen ontvangen, alle verdere belangstellenden kunnen het boekje (prijs f 3,90) bestellen bij het Humanistisch Verbond, postbus 114, te Utrecht.

RED.

ego

*Maandblad van de humanistische
geestelijke verzorging voor militairen*

*Nr. 1, januari
9de jaargang*

Redacteur: H. Lips, Hoofdredacteur

Adres redactie en administratie:
*Bureau Hoofdredacteur,
Coornherthuis, Hoofdstraat 84,
Driebergen
telefoon 03438 - 2878*

Vaste medewerkers:

Nico Haasbroek
Wim Jesse
Peter J. Morée
Bob van Opzeeland
Bert Vuijsje
Tom Weerheijm
Dick Zaal

Abonnementsprijs f 6,- per jaar, te
storten op postgirorekening 480414
t.n.v. Hoofdredacteur Humanistische
Geestelijke Verzorging te Driebergen

Militairen ontvangen het blad op
aanvraag zonder betaling.

Bij de voorplaat:

*Hij is één van de velen. Een van
de vele oud-KNIL-strijders die hun
laatste levensjaren in Bronbeek in
Arnhem slijten.*

*Tom Weerheijm vroeg en kreeg toe-
stemming om voor EGO daar op
bezoek te gaan. Op de pagina's 12
en 13 van dit nummer vindt u zijn
volledige reportage.*

Jazz in 1969: veel publiek- weinig nieuwe platen

1969 was, wat de publieke belangstelling betreft, een redelijk gunstig jaar voor de jazz. In Nederland kon zelfs van een heuse jazz-revival worden gesproken. In het voetspoor van het wonderbaarlijk succesvolle concertseizoen in het Amsterdamse Paradiso (met tussen de 1000 en 1500 bezoekers per avond) was in 't hele land een onmiskenbare opleving van de jazz-activiteit te zien.

Maar ook in de rest van Europa nam de belangstelling voor jazz merkbaar toe — een verschijnsel waarvoor eigenlijk nog geen plausibele verklaring is gevonden, want sinds de opkomst van de eigentijdse pop als serieuze luistermuziek ging het er steeds meer op lijken, dat de jazz als muziek voor een min of meer uitgebreid publiek voorgoed had afgedaan.

Tegenover die gegroeide belangstelling stond helaas geen even gunstige ontwikkeling bij de productie van eigentijdse jazzplaten. Ten dele lag dat aan de onverschilligheid van de grote Amerikaanse platenconcerns, die niet bereid zijn enig risico te nemen voor de 'moeilijk te verkopen' avant-garde-jazz.

De groeiende activiteit van kleine privé-postordermaatschappijtjes kon die leegte niet voldoende opvullen, terwijl we nog moeten afwachten wat het grootscheepse project van het Franse BYG-label vorige zomer (meer dan 20 LP's met groten-deels Amerikaanse avant-gardisten) in muzikaal opzicht heeft opgeleverd. (Bovema gaat dit merk de komende maanden importeren.)

Weinig ideeën

Maar je kunt je moeilijk aan de indruk onttrekken dat het niet alleen de platenmaatschappijen maar ook de musici zelf op het ogenblik aan ideeën en

AS-9161), de vierde en beste LP die postuum van hem werd uitgebracht, bevat muziek uit '63 en '65. De plaat van Dizzy Gillespie's Reunion Band (MPS 15207) werd dan wel in 1968 opgenomen, maar deze LP ontleent zijn charme toch vooral aan de bewonderenswaardige manier waarop arrangementen uit 1946 nieuw leven in wordt geblazen.

Blijft over de LP 'Liberation Music Orchestra' (Impulse AS-9183) van bassist Charlie Haden als enige werkelijk nieuwe productie van het afgelopen jaar de moeite waard was. Een talentrijk gezelschap avant-gardisten (o.a. Don Cherry, Roswell Rudd, Gato Barbieri en Dewey Redman) vertolkt hierop een serie strijdliederen uit de Spaanse burgeroorlog en wat nieuwe stukken van componisten als Ornette Coleman, Haden zelf en pianiste Carla Bley, die ook alle arrangementen schreef. Een buitengewoon fraaie, bij vlagen aangrijpende plaat, maar natuurlijk wel een project met een typisch eenmalig karakter.

Oudere opnamen

Bij gebrek aan interessant nieuw materiaal gaan de Europese platenmaatschappijen er steeds meer toe over om oudere jazz-opnamen opnieuw, maar dan nu in goedkope series, op de markt te brengen.

Phonogram kwam met een reeks Mercury-re-issues, waarvan er drie in het bijzonder de moeite waard zijn. 'Bebop' (Mercury 134 592 MFY) bevat tot dusverre uiterst zeldzame opnamen van pianist Lennie Tristano (de eerste die hij ooit maakte) en van groepen onder leiding van trompettist Red Rodney (met o.a. tenorist Allen Eager, baritonsaxofonist Serge Chaloff en pianist Al Haig). Deze fascinerende muziek uit 1946 en '47 demonstreert nog eens, dat de bop-periode, wat de re-issue-programma's betreft, een nog tamelijk onontgonnen

gebied is.

Buitengewoon plezierige muziek is te horen op de LP 'You 'n me' (Mercury 134 590 MFY) uit 1960, met de tenoristen Al Cohn en Zoot Sims simpel maar onweerstaanbaar swingend in de weer. 'Richcraft' (Mercury 134 600 MFY) laat tenslotte een studio-big band onder leiding van drummer Buddy Rich uit 1959 horen op de LP 'You 'n Me' (Mercury (trompet), Earl Warren en Phil Woods (alt) en Benny Golson en alweer Al Cohn (tenor) speelt dit orkest heel wat verteerbaarder muziek dan de lawaaiige power-bands die Rich de laatste jaren leidt.

Bovema bracht een serie Contemporary-heruitgaven op de markt, die naast de voortreffelijke Sonny Rollins-LP 'Way Out West' (Contemporary S 7530: opgenomen 1957) een drietal historisch uiterst belangrijke platen omvat. 'Looking Ahead' (Contemporary S7562) laat muziek van het Cecil Taylor-kwartet uit 1959 horen. Samen met o.a. de overleden vibrafonist Earl Griffith speelt pianist Taylor hier muziek die duidelijk vooruitloopt op de jazz-revolutie van de jaren zestig, waarin hij zo'n belangrijke rol zou spelen.

Grondlegger

Een andere grondlegger van de avant-garde, altist Ornette Coleman, is in de Contemporary-serie vertegenwoordigd met zijn eerste twee LP's. 'Something Else!' (S7551) bevat zijn allereerste opnamen uit 1958, die na bijna 12 jaar zo 'braaf' klinken, dat je nauwelijks meer begrijpt hoe daar indertijd zoveel tumult om kon ontstaan. 'Tomorrow is the Question!' (S7569) uit '59 is vooral curieus, doordat Ornette en zijn partner Don Cherry hier samenspelen met grootheden uit de conventionele jazz als drummer Shelly Manne en de bassisten Percy Heath en Red Mitchell.

BERT VUIJSJE

JAZZ

daadkracht ontbreekt.

Voor al in New York lijkt er sinds het overlijden van John Coltrane in 1967 sprake van een tamelijk algemene muzikale malaise, die zich o.a. uitte in voornamelijk frustratie uitstralende LP's als Albert Ayler's 'New Grass' en Pharoah Sanders' 'Karma'.

Hoe dit ook zij, je kunt in elk geval vaststellen dat het viertal werkelijk interessante nieuwe LP's dat in 1969 in ons land werd uitgebracht, voor de helft bestond uit opnamen die al een paar jaar in de kast lagen, terwijl van de beide andere platen er één weinig meer is dan een (zij het uiterst plezierige) reconstructie van muziek uit het verleden.

'Where is Brooklyn' (Blue Note BST 84311) van kornettist Don Cherry, met o.a. Pharoah Sanders in uitstekende vorm, dateert van november 1966. En John Coltrane's 'Selflessness' (Impulse

Tweede van rechts Dizzy Gillespie

Minderen, meerderen, mensen

'De lezer moet overigens weten, dat ik niet objectief ben. Niet objectief kan zijn. Ik ben betrokkene en heb stelling genomen. Ook zal de lezer moeten weten, dat de door mij aangehaalde voorbeelden alleen maar een adstruering willen zijn. Degenen die mij serieus willen nemen mogen zich niet doodstaren op deze voorbeelden. Zij zijn ondergeschikt aan het betoog. Om die reden zijn de meeste voorbeelden anoniem.'

Het beroerde van zo'n boekje als dit is echter, dat degenen die het zouden moeten lezen n.l. de verantwoordelijke legerautoriteiten het naast zich neer zullen leggen met de opmerking: 'Daar heb je weer zo'n rancuneuze vent, die tegen de bestaande orde wil trappen, omdat het mode is'. Ik zou hen willen vragen door te lezen. Wellicht begrijpen ze daarna iets van het onbehagen, waarmee vooral soldaten uit gevechtseenheden zitten. Naast degenen, die zichzelf zullen herkennen, zullen er wellicht ook zijn, die hopen dat de zaak eens goed gekraakt wordt. Misschien stel ik hen niet teleur, maar hun houding heeft niet mijn sympathie, omdat die houding werkelijke veranderingen in de weg kan staan.

Er zullen er ook zijn, die nauwelijks kunnen geloven, dat dit een deel van de werkelijkheid is. Aan hen heb ik maar één boodschap: ik heb er geen behoefte aan oneerlijk te zijn. Evenmin heb ik er behoefte aan de zaak zonder meer te kraken of mee te helpen dat er koppen van commandanten vallen.

Daarmee zou je dezelfde methode hanteren als het leger op dit moment doet n.l. het toepassen van willekeur, dreigen en de wetten van de angst hanteren, wanneer men zich niet aan de bestaande orde conformeert. Ik ben tegen dergelijke methoden ook al zou men die toe willen passen ten behoeve van veranderingen. Werkelijke veranderingen n.l. structuur- en mentaliteitsveranderingen krijg je daar niet door. En daar gaat het mijns inziens om'.

Geen 'rancuneuze vent'

Bovenstaand citaat is overgenomen uit het 'Vooraaf' dat Andries de Jong meegaf aan zijn boek 'Minderen, meerderen, mensen'. We hebben het overgenomen omdat het zo uitstekend de mentaliteit illustreert waarin De Jong zijn boek heeft geschreven. Hier is allerminst een 'rancuneuze vent' aan het woord maar een jongeman die beheerst, met de nodige distantie en met net de juiste dosering understatement en humor eigen ervaringen, en die van anderen, weet weer te geven. Een boek dat je kan lezen zonder je op te winden maar dat wel de nodige indruk achterlaat. Hetgeen uiteraard de bedoeling was.

Wij zouden, evenals de schrijver, graag willen dat dit boek gelezen werd door de militaire autoriteiten. We kunnen ons

eigenlijk nauwelijks voorstellen dat ze het niet zouden lezen.

Maar we zouden de lezerskring graag nog een heel eind uitbreiden. Niet alleen de militaire autoriteiten maar alle commandanten en onder-commandanten, alle officieren en onder-officieren zouden het moeten lezen. We willen dit zo graag omdat we de overtuiging hebben dat met name het eerste deel van dit boek op uitnemende wijze uitdrukt wat bij haast alle dienstplichtige militairen op de een of andere wijze leeft. We hebben ons vele malen afgevraagd of officieren en onder-officieren de soldaten wel kennen en we zijn geneigd om, de uitzonderingen daargelaten, deze vraag negatief te beantwoorden.

Ook in dit boek vindt men voorbeelden van de vele, soms tragische, soms komische, kortsluitingen die er bestaan tussen dienstplichtige militairen en hun kader. Zonder nu direct te gaan spelen met termen als humanisering en democratisering van de strijdkrachten moet het toch duidelijk zijn dat zelfs het bereiken van een normaal, slagvaardig leger onwaarschijnlijk is bij een frustratie van de menselijke verhoudingen, zoals die, maar al te vaak, in de strijdkrachten optreedt.

Geen benul

Daarom zou het goed zijn als officieren en onderofficieren werkelijk hun oor te luisteren legden bij hun soldaten en vooral als deze zich zo goed en beheerst weten uit te drukken als De Jong in zijn boek. Maar de lezerskring zou nog veel groter mogen zijn! Als regel hebben ouders, verloofden, familie en vrienden van een dienstplichtig militair, als ze niet zelf ook in dienst zijn geweest, geen benul van wat de militaire dienst betekent. Wat ze horen dat zijn de 'geinverhalen' en het lichtvoetig gekanker en wat ze zien is dat 'hun' militair, als regel, fysiek wat beter geconditioneerd en psychisch wat mannelijker, de dienst na achttien of een-en-twintig maanden verlaat. Daardoor kunnen opvattingen ontstaan over de militaire dienst die soms ver bezijden de werkelijkheid staan.

Ouders, verloofden, familie en vrienden zouden tenminste wat beter geïnformeerd mogen zijn over de militaire dienst. Ik beweer niet dat De Jongs boekje daarvoor het enige middel is maar het zou stellig één van de middelen kunnen zijn waardoor ouders en anderen zich op de hoogte stellen van het milieu waarin hun 'soldaat' is terechtgekomen. Trouwens indien we werkelijk willen spreken over 'democratisering' van de strijdkrachten, dan zullen we ons toch voor alles moeten afvragen hoe de situatie in de strijdkrachten nu is en hoe de mensen zich daarbij gevoelen die in deze situatie moeten leven.

Daarom is m.i. dit boek een 'must' voor allen die op de een of andere wijze

belangstelling hebben voor de problematiek van de strijdkrachten.

Werkelijkheid

Natuurlijk kan men zich meteen afvragen of Andries de Jong die werkelijkheid inderdaad weergeeft. Of fantaseert hij er maar wat op los? Schrijver dezes moet toegeven dat hij de militaire dienst niet uit eigen ervaring kent. Ik ben nu zes jaren als humanistisch geestelijk verzorger aanwezig in de militaire samenleving maar het is duidelijk dat de geestelijke verzorgers zo'n aparte plaats innemen in die samenleving dat hun ervaringen zeker niet als maatgevend mogen worden beschouwd. Men moet m.i. echt een beetje oppassen met geestelijke verzorgers die beweren uit eigen ervaring de militaire dienst te kennen. Zij kennen ten hoogste een heel beperkt, en met allerlei faciliteiten omgeven, deel ervan. Maar ook de geestelijk verzorger kan natuurlijk zijn oor te luisteren leggen. Daarvoor heeft hij in ieder geval volop gelegenheid.

Ik heb van 1952 tot nu toe de leiding gehad in het humanistisch vormingscentrum voor militairen. Tot 1964 heb ik daar dagelijks tussen dienstplichtige militairen verkeerend en sinds 1964 ben ik bovendien werkzaam als hoofd van de humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten. Men zal dus van mij willen aannemen dat ik in die jaren met duizenden dienstplichtigen heb gesproken en de gelegenheid heb gehad om nauwlettend naar hen te luisteren. Door mijn opleiding heb ik bovendien geleerd om te luisteren naar argumenten en gevoelens die soms achter de woorden verborgen blijven.

Natuurlijk komt men dan allereerst tot de ontdekking dat generaliseren ook op dit terrein allergevaarlijkst is. Er is geen sprake van dat alle dienstplichtige militairen de militaire dienst op eendere wijze ervaren. Dat neemt echter niet weg dat men bij zeer vele militairen, en eigenlijk niet eens alleen bij dienstplichtige militairen, veel van de ervaringen en gevoelens die De Jong beschrijft, kan terugvinden.

Ik ben er dan ook, op grond van wat ik heb beluisterd, van overtuigd dat zijn boek een benadering is van de werkelijkheid. Ik wil nog wel zover gaan dat ik onderscheid wil maken tussen werkelijkheid en ervaring. Dan kan men zeggen dat De Jongs boek een uitstekende weergave is van de wijze waarop vele militairen de militaire dienst ervaren. Of die ervaring de werkelijkheid dekt is dan nauwelijks meer interessant. Het gaat immers in het menselijk leven niet zozeer om de vraag hoe de werkelijkheid is maar hoe mensen deze ervaren en kunnen ervaren. In ieder geval zou ik bij voorbaat willen waarschuwen tegen de stemmen, hier en daar reeds hoorbaar, die beweren dat het helemaal niet is als De Jong het schrijft.

Nu is het ongetwijfeld mogelijk een heel andere visie van de militaire dienst te geven. We hebben sinds de roemrijke Frank van Wezel al heel wat probeersels op dit gebied gehad. Ik ben ervan overtuigd dat een soortgelijk boek van een beroepsofficier of een beroepsonderofficier er heel anders zou uitzien. De milieus in de militaire dienst zijn zo gescheiden, en zelfs geïsoleerd, dat het een groot verschil moet maken uit welk milieu het boek stamt. Daarmede is trouwens een heel duidelijke illustratie gegeven van één van de punten — de geïsoleerdheid van de milieus — die De Jong in zijn boek noemt. Hoe het zij, het is mijn overtuiging, dat 'Minderen, meerderen, mensen' een adequate weergave is van de ervaringen die vele dienstplichtige militairen in de dienst opdoen, het is bovendien op niveau geschreven en als zodanig een boek van grote waarde.

De situatie

We hebben tot nu toe voornamelijk gesproken over het eerste deel van het boek. In dit deel wordt n.l. met het weergeven van vele feiten en voorbeelden een schets gegeven van de situatie van de militaire dienst zoals die er voor een dienstplichtig militair uitziet.

Het derde deel is een kritiek daarop en een poging om door het geven van suggesties veranderingen mogelijk te maken. Het tweede deel is een soort tussenspel waarin vooral de betekenis van de Vereniging van Dienstplichtige Militairen (V.V.D.M.) wordt duidelijk gemaakt. Op dit tweede deel is bij de verschijning van het boek nogal door de pers ingehaakt omdat De Jong erin ook geschreven heeft over de pogingen die van de zijde van de Militaire Inlichtingen Dienst zijn gedaan om contact te krijgen met bestuursleden van de V.V.D.M.

Omdat dit tweede deel al veel aandacht heeft gehad en omdat wij in dit blad al herhaaldelijk over de V.V.D.M. hebben geschreven, en dat in de toekomst ongetwijfeld nog vele malen zullen doen, willen wij thans het eerste deel van het boek wat nader onder de loupe nemen om dan in een volgend artikel wat nader in te gaan op het, kritische, derde deel.

Op de eerste bladzijde van zijn boek typeert De Jong meteen de wijze waarop de dienstplichtige de dienst ervaart:

Pas na enkele weken begint de soldaat enigszins te beseffen in welke onbegrijpelijke wereld hij is terechtgekomen. Eerder was er geen tijd voor. Was er zelfs geen tijd een brief te schrijven en kon hij nergens anders alleen zijn dan op het toilet. En dan gaat hij beseffen wat van hem geëist wordt: afhankelijkheid, onzekerheid, uniformiteit, en een zwart-wit denken. Met als consequentie een voortdurend gevoel van bedreiging,

wantrouwen, onverschilligheid, harde straffen, een minimum aan respect en een maximum aan verpietering.'

Een kleine zeventig bladzijden blijft De Jong dan door vertellen en laat hij verschillende aspecten van de militaire dienst de revue passeren. Hij vertelt over de onverschilligheid en het wantrouwen, over de wetten der volgzzaamheid, over de straffen en de mogelijkheid om recht te zoeken, het beklag, over de rechtvaardiging van de situatie, zoals die in de militaire dienst wordt gegeven en tenslotte worden we aan het eind van dit eerste deel vergast op de letterlijke tekst van de toespraken gehouden door een commandant ter voorbereiding en afsluiting van oefeningen. Er rijst uit deze bladzijden, nog altijd slechts van de dienstplichtige militair en zijn situatie.

Het is natuurlijk onmogelijk om in enkele regels deze bladzijden weer te geven, men moet ze zelf lezen. Misschien geven enkele, korte, citaten toch even een inkijk. Hopelijk juist voldoende om het lezen van het boek zelf te stimuleren.

'Via een geraffineerd beïnvloedings-systeem ('het scherp en voortdurend toezicht houden op het gedrag van de mindere') wordt hem (de dienstplichtige soldaat) geleerd, dat het leger werkelijk beheerst wordt door de dienstvoorschriften en de dienstbevelen, die de onderlinge relaties regelen. Hij leert, dat ieder bevel, dat door de meerdere gegeven wordt, een dienstbevel is. Hierdoor heeft het leger een almachtige greep op zijn leven. En dan beseft hij waarom hij geïsoleerd wordt gehouden. Hij moet militair worden en dat is kennelijk iets anders dan 'burger' zijn. Vereist een eigen mentaliteit. Vereist een aanpassen aan de totale visie van het leger. Door dat isolement worden de militaire normen overdraagbaar. En vooral in het begin ervaart hij hoe machteloos hij is. Hij weet namelijk niets. Weet niet eens wat hij wel of niet mag of moet doen, weet niet wat de voorschriften zijn. Hij weet alleen dat zijn weekend op het spel kan staan. En die onwetendheid is een goed machtsmiddel in handen van de meerdere. Deze weet dat de soldaat daardoor afhankelijk van hem is en hij houdt de soldaat bewust of onbewust dom.'

Over het nemen van initiatief:

'Door die onzekerheid vertrouwt de soldaat de zaak niet helemaal en wacht af, te meer omdat ieder initiatief van meet af aan in de kiem gesmoord wordt. De soldaat moet leren te reageren op bevelen en weten wanneer er wel of niet een bevel gegeven is. De jongens die weten, dat er over een half uur veld-oefeningen beginnen en hun spullen alvast klaar leggen, krijgen de opdracht

hun spullen weer op te bergen, omdat er nog geen bevel toe gegeven was. De jongens die vast met onderhoud beginnen, moeten er mee ophouden met de motivering, 'niet vooruit werken'. De jongens die 's middags gaan corveeën omdat ze toch niets te doen hebben en 's avonds graag naar de film willen, moeten 's avonds hetzelfde weer doen, omdat 's middags geen bevel daartoe gegeven was. De jongens die vanuit een andere kazerne aangekomen zijn en vast beginnen met het uitpakken van hun uitrusting, krijgen het bevel weer in te pakken, omdat tot uitpakken geen bevel gegeven was: 'Wie heeft jullie gezegd, dat je uit mocht pakken?' Tien minuten later komt het bevel tot uitpakken'.

Over de 'menselijke' verhoudingen:

'Tijdens een oefening maakt een soldaat het volgende mee. Hij moet mee naar een andere kazerne, waar hij op dat moment de enig aanwezige soldaat is. De kantine is gesloten en zijn directe superior, een sergeant neemt hem mee naar de onderofficiersmess om toch een kopje koffie te kunnen drinken. Hij zit nauwelijks of een andere 'meerdere' sommeert hem te verdwijnen. In de hal drinkt hij dan zijn kopje koffie maar op. Een andere soldaat gaat tijdens het weekend met een sergeant mee om in de onderofficiersmess een potje te biljarten. Zij zijn de enige aanwezigen. Plots komt de wachtcommandant binnen en stuurt de soldaat eruit. Als de onderofficier protesteert, zegt de wachtcommandant: 'Hij heeft hier niet te komen en dat weet u even goed als ik'.

Tot slot nog een lachertje over willekeur:

'Zo gebeurt het, dat een commandant langs de troep liep en de mensen aanwees, die naar de kapper moesten. De sergeant-majoor kwam echter op het idee om deze lieden op te schrijven waarop de commandant weer langs de troep liep en opnieuw de mensen aanwees. Wat was echter het geval? De commandant was vergeten wie hij had aangewezen en wees toen heel anderen aan.'

Andries de Jong heeft zelf al in zijn 'Vooraf' de betreffende waarde van de in zijn boek genoemde voorbeelden aangegeven. Men is dus niet klaar met erom te lachen of er verontwaardigd over te zijn. Dwars door feiten en voorbeelden verschijnt het beeld van de situatie van de dienstplichtige militair en dat maakt dit eerste deel van het boek zo interessant.

H. LIPS

(Minderen, meerderen, mensen is uitgegeven in de Anthosserie bij uitgeverij Bosch en Keunig, Baarn).

Het enige leuke van dienst is (echt, u leest het goed) dat er zo uitstekend voor je gezorgd wordt, van maandagmorgen ongezond vroeg tot vrijdagmiddag veel te laat. Alles wordt zo goed voor je geregeld en alle bepalingen zijn al zo vaak door kiene rekruten op de proef gesteld, dat je zelf niet meer hoeft te denken. Wanneer je, in een geinige bui of zo, tóch zo eigenwijs bent een gedeelte van je hersens aan de arbeid te zetten, loopt het direct spaak.

Nee, nee, laat dat maar aan de sergeant over! Die zegt wel tegen je, wat hij van een iets meer bestrepte tegen je moest zeggen.

Het begint allemaal 's ochtends vroeg op de in zweetsokkenlucht gedrenkte slaapzaal. Om half zeven precies loopt de 'sergeant van de dag' (een mooi gevonden aanduiding, een variant op 'het snoepje van de week', alhoewel heel anders, maar dan ook héél) langs de bedden, hij loopt niet op zijn tenen. Hij slaat met zijn vuist op een bliken kast, tilt voor de platte lol hier en daar een bed op, schreeuwt dat het zonnetje ook al op is en noteert degenen die op slinkse wijze nog een kwartiertje van de baas, de grote groene baas die altijd waakt, willen pikken.

Eentonige wijsjes

Half zeven.

Melktijd.

Scheerapparaten neuriën eentonige wijsjes. Bij lopende kranen staan we stil en kwatten prodent. Om zeven uur is het voedertijd. Brood met kaas. Ouwe kaas, jonge kaas, belegen kaas, vieze kaas, alle soorten, dat mag wel even gezegd worden. De sergeant kijkt toe of we allemaal evenveel krijgen, en zowaar, het klopt: we houden allemaal evenveel over. Thee is er ook. Een grote gamel bruin vocht wordt langzaam leeggeschapt. Heel langzaam. Stukjes macaroni (de vorige avond werd het warm-eten in dezelfde gamel vervoerd) drijven als kleine, aan het oppervlak gekomen onderzeebootjes in onze bekken. Op deze manier hebben we elke morgen een ander soort thee: leve de dorst! Om acht uur begeleidt de sergeant ons naar het werk, een woord dat tegenwoordig ook maar voor alles wordt gebruikt.

Wat de Koninklijke Landmacht allemaal, zonder een spier te verrekken, onder de noemer 'werk' laat vallen, de breukstreep moet naar schatting wel zo'n zes kilometer lang zijn, kunt u, als u verder leest, in een apart stukje woord voor woord aantreffen.

Om twaalf uur eindigt de ochtenddienst, vandaar dat we even over half twaalf op onze slaapzaal zijn weerge-

keerd. We zijn moe. Nietsdoen is hoogstvermoeiend. Horlogewijzers gaan langzaam. Vooral die kleine. Om een uur of twaalf moet het eten, gestort in grote melkbussen, uit de anderhalve kilometer verderop gelegen keuken gehaald worden. De sergeant, nog steeds van de dag en niet van gisteren, verschijnt daartoe omstreeks het middaguur op onze slaapzaal en wijst met wijsvinger enkele sjouwers aan. Althans, dat zou hij graag willen. Helaas is de zaal meestal leeg. Iedereen zit overal, maar niet rond zijn bed. Sommigen liggen er onder, drie of vier kasten hebben plotseling een vleeslijke inhoud gekregen en ook in de toiletten heerst een gezellige drukte. We zijn gevlucht, als geitjes voor de wolf.

Sprookje uit

Voor sommigen is het sprookje gauw uit, ze zijn niet inventief genoeg geweest en moeten dat, wat we met een duur woord eten noemen, naar ons toe sjouwen. Met moedervlekken bezaaide aardappelen, veel grijsgroene groente (schutkleur) en een soort sap dat, nadat je het als een pittig sausje over je aardappels hebt gegoten, tot veler verrassing als toetje bedoeld bleek te zijn. Inderdaad, het is geen eten, het is vreselijk. De sergeant kan er ook niets aan doen, en dat doet hij dan ook niet, maar het is wel makkelijk dat er een paar strepen in de buurt zijn om tegenaan te kankeren. We verlaten de kazerne en zoeken de lucht van patat en warme worst. Het is er druk. Op de puinhopen van het diensteten bouwt de dichtst bijzijnde snackbareigenaar zijn kasteel.

Ook in dienst komt na de morgen een middag. Waarom ze de uurtjes na twaalfen een andere naam hebben gegeven, is me volkomen onduidelijk. Er verandert niets. Eén ding verandert: het woordje ochtendpauze wordt middagpauze. Horlogewijzers gaan 's middags nóg langzamer. Vooral die kleine, alhoewel hij van boven naar beneden gaat. Tussen de thee- en koffiepauzes denken we aan de thee- en koffiepauzes.

Het avondeten verschilt weinig van het middageten. Dezelfde taferelen. Het hoort bij de eetgewoonten. Zo veroveren we dag na dag. Elke dag het spiegelbeeld van de vorige en de volgende. De dagen kijken bij elkaar af. Sleur. Groene slur.

Alleen de vrijdagmiddag heeft nog iets aparts. Naar huis! Dag sergeant, gegroet vrouw. Dag voer, gegroet diner. Dag dorre week, gegroet weekend. Om vijf uur worden we met een militaire bus naar het station gebracht. We zijn in burger, het mooiste uniform dat er bestaat. Om kwart over vijf arriveren we

bij het station en stappen in de trein- ja, ja dat had u gedacht! De NS heeft jaren geleden een keer ontucht met de Koninklijke Landmacht gepleegd, gevolg: militairen mogen voor half zes de perons niet betreden. Een mager, kalend adjudantje met zenuwachtige oogjes (twee stuks) drijft ons op een doodlopend peronnetje en zet zijn lijfje voor de uitgang. Gezien het tijdstip van de week en de zotheid van de bepaling bestaat de groep militairen uit louter grappers. Als u het niet gelooft, informeer u maar even bij de adjudant. Hij vormt de roos voor vele botte pijlen.

Onrustige oogjes

Zo ook afgelopen vrijdag. 'Mot je niet naar je meidje, adjudantie?' klonk het vanachter uit de groep. Noord-Holland sprak daar. De oogjes van onze uitsmijter draaiden onrustig in de daarvoor geschapen kassen. 'Ja, ja, dan kan ze je door de krul'n aai'n', voegde Groningen er aan toe. Onze kale oppasser wist na een minuut of zeven helemaal niet meer waar hij aan toe was, hief bezwerend zijn handen en zei: 'jongens, hou op. Hou alsjeblieft op. Ik kan er toch ook niets aan doen. Moet ik het soms weer aan mijn maag krijgen?' Het hielp even, we wisten niet dat dertig jaar diensteten hem al parten had gespeeld.

Nu zijn er op vrijdagmiddag ook linke broeders die niet met de militaire bus gaan, maar zelf een fietsje of zo hebben georganiseerd. Met de mimiek van een vakantieganger komen ze dan het perron op waar ze meestal door de adjudant, die een aparte radar voor militairen in burger schijnt te bezitten, worden opgevangen en ook tot half zes moeten wachten. Soms glipt er natuurlijk wel eens iemand door. Een ovationeel applaus van onze kant wijst af en toe op zo'n mazzelguit.

Om vijf voor half zes arriveerde Freek. Hij had zijn fiets neergezet en naderde de adjudant met de air van een zakenman die zich haastig naar een gereedstaand vliegtuig begeeft. Een grote glimmende weekendtas hing aan zijn rechterhand. Freek is onmiskenbaar, hij is getooid met een flinke rode baard. Bovendien is hij messbediende en verzorgt hij ook de maaltijden voor de talrijke adjudanten. Hij naderde de ingang. Hij floot een beetje. We verwachtten een simpele aanhouding en verwijzing, maar niets daarvan. Op nauwelijks een meter passeerde hij de adjudant en liep grijnzend naar de gereedstaande trein.

Onze bewaker staarde in de lucht en zweeg. Hij had al last van zijn maag...

ROB VAN VUURE

Schaatstrainer Peter Schotting: "Sprint blijft nog altijd stiefkindje"

Sinds september van het vorig jaar circuleert zijn naam frequent door de Nederlandse schaatswereld. Toen, nu al weer zo'n klein half jaar geleden werd Peter Schotting na een gesprek met de LTC van de KNSB getipt als trainer van onze toekomstige sprinters. Want, en de KNSB maakte daar geen geheim van, tijdens de Olympische Winterspelen van 1972 wil de schaatsbond met een sterke sprintploeg verschijnen. Een team dat zich zonder meer kan meten met de Scandinavische en Russische elite.

Nederlaag

Inmiddels is het schaatsseizoen ver gevorderd. De Nederlandse herenploeg leed een nederlaag tegen de Noren en we staan pal voor de Europese en wereldkampioenschappen.

Geen problemen voor de stayers in de schaatssport. Maar hoe staat het met die voortvarende plannen van de KNSB

SPORT

voor de sprinters? Peter Schotting — 26 — blond, tegen 't rood aan, felle priem-oogjes en getooid met een Russische bontmuts, heeft na dat gesprek in september nooit meer iets van de bond gehoord. Een teleurstelling? Schotting terwijl hij uitkijkt over het ijs van de Deventer kunstijsbaan, waar pupil Eddy Verheyen rustig zijn rondjes cirkelt; 'Nou neen dat niet. Je moet niet denken, dat ik om een baantje bij de bond verlegen zit. Bij NYC (Deventer IJclub) heb ik genoeg werk. Aan Eddy en Rienke Demming heb ik mijn handen vol. De KNSB schermt altijd dat er financiële tekorten zijn. Dat is altijd het brekpunt.

Ook nu zal dat wel de enige oorzaak zijn van het uitblijven van enige mededeling.

De bond moet zich wel bedenken dat we nu reeds hopeloos achterblijven. Je stamp niet zomaar een sprintersgroep uit de grond. Daar gaat tijd inzitten. Je moet toch zeker drie jaar ervoor uittrekken. Als ze niet snel een beslissing nemen, kunnen we 1972 wel vergeten. Let op mijn woorden.'

Andere specialisatie

Peter Schotting praat gemakkelijk. Zonder haperingen argumenteert hij over de sport die eigenlijk de zijne niet is.

Want aan het CIOS te Overveen, het instituut dat langzamerhand profijt van haar werk krijgt, omdat meer en meer afgestudeerden tot in de top van de sport doordringen, studeerde Schotting af in de vakken atletiek en zwemmen.

Twee specialisaties die ver afstaan van het schaatsenrijden.

Begeleiding

Peter Schotting ontpopte zich in de drie jaar die hij nu dient bij NYC tot een trainer die meer doet dan louter tijden registreren. Zeker in het voorseizoen wanneer de conditietraining vele uren van de schaatsers vraagt, werd zijn begeleiding optimaal. Hij zegt: 'Ik vind dat je een sportman niet te vlak moet benaderen. Zou het kwaad kunnen om uit te knobbelen of de training ook medisch verantwoord is. Nee toch. Met de selectiegroep van het district oost heb ik — uiteraard onder leiding van artsen — al vele medische testen genomen. Weet je dat je dan voor grote verrassing kunt komen te staan. Het is toch grappig om via een spieronderzoek aan de weet te komen of een jongen zich wel zou lenen om een goed sprinter te worden. Misschien is de bouw van zijn spieren meer geschikt om hem aan te raden een klassementsrijder te worden. Maar ja, een dergelijk onderzoek duurt jaren. Dat kan je niet een-twee-drie bekijken.'

„Fanaat“

De kleine felle Schotting, 'zeg maar dat ik een fanaat ben,' kreeg naam door deze speciale manier van werken. Zeker onder de rijders zelf. 'Ik geloof wel dat ik volledig geaccepteerd ben. Met Leen Pfrommer die ik nog van de militaire dienst ken heb ik al fijne gesprekken gehad. Ook hij ziet de noodzaak van een specifieke sprinttraining in. Daarop namelijk kun je altijd voortborduren. Ook een stayer.'

De sprint! Het laat hem niet los. Volgens Schotting is er in de schaatssport geen aantrekkelijker onderdeel dan die felle jacht over 500 of 1000 meter. Wat obsedeert hem?

Voorschotelen

'Kijk je moet het publiek natuurlijk iets voorschotelen. De mensen willen strijd zien. Dat kan op de korte afstand.

In een tijdsbestek van een half uur zien ze verschillende wedstrijden. Natuurlijk heeft een tien kilometer ook zijn charme. Toch geloof ik dat slechts insiders een titanenduel op de 'marathon' kunnen waarderen. De rest zit er geuwend bij.

Voor mij is het gewoon onbegrijpelijk dat de sprint in Nederland nog altijd het stiefkindje is. Zelfs onze kunstijsbanen zijn niet geschikt om sprintwedstrijden te houden. In Scandinavië en Rusland waar veel natuurijs is leert de jeugd dit spelenderwijs. Moet je eens nagaan wat die knaapjes ongemerkt meekrijgen. Op dat punt lopen we zeker nog jaren achter.'

WIM JESSE

DE BLANKE SLAVIN

'Film is heel eenvoudig. Iedereen zou het kunnen. Het is een van de minst creatieve bezigheden die er bestaan. Daar is helemaal geen talent voor nodig. En toch, de mensen kunnen het niet. En dat begrijp ik nu niet. Wat dat betreft ben ik niet trots op mijn talent. Ik ben voornamelijk trots op mijn uithoudingsvermogen. En die film is een feit. Je kunt hem niet meer weg denken'.

Deze ietwat pedante, doch klare woorden, werden door een verslaggever van het dagblad De Tijd opgetekend uit de mond van filmer René Daalder (25). René Daalder zei nog meer behartenswaardige dingen in dat interview. Hij had het ook nog over 'de hele film is zoals wij allemaal zijn: iedereen is verloederd' en vertrouwde later diezelfde verslaggever toe (nadat de voorpremière van zijn laatste avondvullende speelfilm in het Amsterdamse City Theater was 'geflopt': 'Ik heb zo'n gevoel van laat de mensen blij zijn dat er weer wat voor ze gemaakt is'.

Nou, veel mensen zijn helemáál niet blij, dat René Daalder zijn Blanke slavin

op het publiek heeft losgelaten. Met name de dag- en weekbladcritici lopen niet over van geestdrift in hun recensies. Nee, de (voor het merendeel hoogbejaarde) heren critici hebben het niet begrepen op het werk van Daalder, die een film heeft gemaakt (en nu citeer ik een aantal krantekoppen). 'De meester schept verwarring' — 'Verbaasde teleurstelling' — 'Geen vlees en geen vis' — 'Body noch soul' — 'Een onbegrijpelijke flop'.

Kijkgenot

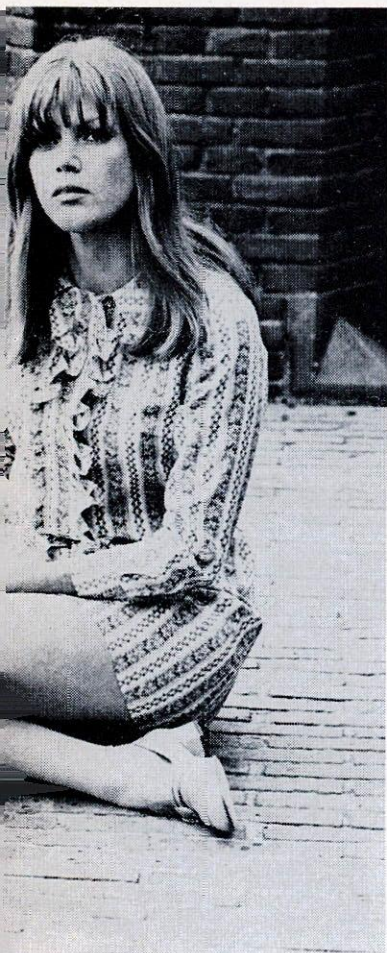
Mij heeft deze film van Daalder echt wel kijkgenot bezorgd. Zo onbegrijpelijk als daarnet omschreven is-ie niet, net zo min gaat de verbaasde teleurstelling op. Wat wel overeenkomt met mijn gedachte is 'De meester schept verwarring', maar dan niet bij het publiek maar bij zich zelf.

Daalder heeft in zijn Blanke slavin het onmogelijke proberen waar te maken. Vooropgesteld dat men als filmer zoveel idealisme in zijn werk kan doen, dan is het ten ene male niet te doen om het grote publiek voor dat idealisme te interesseren. De bioscoopbezoeker heeft namelijk bliksemsnel in de gaten, als de heren cineasten de Grote Boodschap gaan brengen. Dan klapt datzelfde publiek ogenblikkelijk dicht en wenst zich

niet meer te vereenzelvigen met produkt van die filmer.

Daalder nu, heeft getracht het publiek mee te tronen bij zijn vertoning niet het verfilmd verhaal De blanke Slavin, maar bij de vertoning van zijn film (plus de aanverwante grapjes — in witten en in beeld). En dan blijkt dat men niet rijp is om een dergelijk probleem van een Nederlandse filmer te begrijpen. Daarbij komt dat niemand een touw vastknopen aan het verhaal dat Daalder als de bekende rode draad door zijn film heeft verweven. Ogenscheinlijk zijn opnamen als los zand in een grote troep ter gevloeid, waarna een handige klapper en plakker achter de montagetafel een film van heeft gemaakt. Voor gevoel echter zeg ik nee tegen de laatste.

Daalder heeft welbewust een aantal handelingen gekozen — daarbij voorkeur tonend — en een aantal volkomen onnutte scènes weggelaten. De aan de toeschouwer die weglatingen te vullen. En daarmee schuift Daalder de verantwoordelijkheid voor De blanke slavin met een reus zwaai op de schouders van het publiek. En dat publiek snapt er geen jota van. Voelt zich teleurgesteld, en past zich bij de uitspraak van Daalder reeds boven geciteerd: Film is heel eenvoudig.

FILM

Geheel links: De geheimzinnige slavinnen halende oosterling (Issy Abrahams)

Links: De verleidelijke Sacha (Vicka Borg)

Onder: Charles (Rijk de Gooyer) in bed met Marlene (Karin Feddersen)

hebt er geen talent voor nodig, maar mensen kunnen het niet'. Ra, ra,

Ijzersterk begin

De blanke slavin heeft een ijzersterk gin, een thriller waardig. Een baby igt aan de borst van de moeder, tijdens dat ritmisch drinken laat Daalder namen van alle medewerkers verbijsen. Dat beeld is zo gaaf en af, dat verbaasd en gespannen blijft kijken. Het is een vreemd gezicht zo'n borst in actie, in vol bedrijf te zien werken, onschijnlijk afstotend, maar zeer xueel.

En dat laatste brengt me meteen op sex in De blanke slavin. Hoewel Daalder fors met de blote boezem laat raaien, is die sex van een verklede zzaamheid. Het is allemaal wat kinderachtig gebracht — 't is eigenlijk kinderachtig sex, niet fors en gedurfd, doch slap en onvolwassen.

Maar afgezien van de miskleun op gebied heeft Daalder zijn film volgevoerd met fijne grappen. Hij laat een potente Duitser (Günther Ungewer) de hoofdrol spelen, de goede man igt geen voet aan de grond bij het ge o, zo, begeerlijke vrouwvolk, doch et zich behelpen met een wereldse oude vrijster (Andrea Dom-

burg), die jarenlang de illusie heeft gekoesterd dat haar overleden minnaar nog zou terugkomen. Vol verwachting klopt het hart in haar schrielle afgezakte lijf, maar ze is er als de kippen zo snel bij als het om geld gaat.

De oude vrijster stort zich met de potente Duitser in een complot dat beoogt jonge meisjes als blanke slavinnen in Tanger van de hand te doen. Een ander tweetal (twee kostelijke rollen van Rijk de Gooyer en Tonny Huurdeman) zet hen echter de voet dwars. Vicka Borg en Karin Feddersen zijn de twee meisjes die de arabieren als blanke slavin moeten bezighouden.

Volkomen chaos

En dan, ja, dan is het verhaal uit, weg, als een kaartenhuis in elkaar gestort. Geen draad, geen touw, geen aanknopingspunt meer. En Daalder laat zijn volkomen chaos op de kijker los. Maar een gewaarschuwd mens kan meestal de chaos de baas.

Daalder komt door dit chaotische film wel naar voren als een man met een eigen stijl die geweldige vondsten op de juiste manier doseert en dan loslaat als een wrange grap.

Al die situaties, al die korte flitsende dialogen zijn op zichzelf gezien kostelijk. Andrea Domburg (de oude vrijster)

klaagt: 'Ik hoor de hele tijd stemmen'. 'Waar dan?' 'Ja, nou zijn ze even stil'. En dan ook nog de volgende, ook opgetekend uit haar mond: 'Wat is er nu mooier dan een naakte vrouw?' 'Een naakte jongen'. Verbluffend sterke tekst, die alleen maar tijdens zo'n scène tot zijn recht komt. Afsneden van het beeld, zou diezelfde tekst banaal en uitermate klungelig klinken.

Verderop lanceert Daalder de grap over de gedeserteerde Rode Kruissoldaat (Ad Noyons): 'Mijn gevoelens kwamen in opstand'.

Bovenstaande zijn wat losse grepen uit De blanke slavin, die mijn gevoelens ten opzichte van deze film moeten versterken en verdedigen. Want Daalder maakte een geweldige film, maar vergat echter het publiek te vertellen hoe het deze film moest zien. Want het publiek zal nimmer waardering kunnen opbrengen voor iets dat het niet kan bevatten. Hoogstens zal een enkeling begrip kunnen opbrengen voor de vlijt en het gedrag van de filmer, om van een probeersel een kunstwerk te maken. Maar als de filmer een kunstwerk heeft gemaakt en het publiek roept keihard 'boe', dan zijn de recettes navenant. Ik hoop echter dat De blanke slavin er in slaagt een (klein) kassucces(je) te worden.

PETER J. MORÉE

Boven: De drie BBK-ers. V.l.n.r. Van Bommel, Vijlbrief en Willemse.

KUNST

Onder: Wethouder Polak (links) en burgemeester Samkalden luisteren en schrijven.

BBK wijzigde kunstklimaat

Heeft de BBK, de Bond van Beeldende Kunstenaars, iets bereikt met zijn acties?

Ondanks de irritatie die de afgelopen maanden bij de autoriteiten is gewekt en ondanks de vaak onbeholpen weinig tactische wijze van ageren, geloof ik toch dat de BBK inderdaad het kunst-klimaat dusdanig heeft gewijzigd met zijn acties dat een openbare hearing van de gemeente Amsterdam over het kunstbeleid mogelijk werd.

Op 3 december luisterden wethouder Wim Polak en burgemeester Samkalden (Polak druk noterend) van 's middags 2 uur tot 's avonds 9 uur naar kritiek, suggesties en eisen van verscheidene kunstenaarsorganisaties.

De zitting werd gedomineerd door de aanwezigheid van drie prominente leden van de BBK-actiegroep, Frans van Bommel, Ernst Vijlbrief en Henk Willemse.

Scherpe aanval

Vijlbrief noemde de hearing zelfverzekerd 'een antwoord op de BBK-acties.' Daarin had hij niet geheel ongelijk. Hij deed voorts een scherpe aanval op de (niet functionerende) Raad voor de Kunst — 'een verlengstuk van de gemeenteraad'. Ook daarin had Vijlbrief gelijk. Terecht constateerde hij dat de raad, waartegen de BBK agitatie voor een belangrijk deel is gericht, bedroevend weinig belangstelling toonde voor de hoorzitting. Slechts vijf leden van de raad waren aanwezig om de voorstellen van de kunstenaars te beluisteren.

Hoewel burgemeester Samkalden al voor de hearing gezegd had dat het beleid van B. en W. niet ter discussie zou staan, hielden natuurlijk de gedane suggesties, de voorstellen en de opmerkingen wel degelijk kritiek in op dit beleid. De BBK-afgevaardigden bleven bij hun eisen: principieel medebeslissingsrecht, een wettelijke verbindend-verklaring van kunstenaarsadviezen, openheid en openbaarheid bij de kunstraden en het recht van de kunstenaars om de leden van de raden zelf te benoemen.

Redelijke eisen

Allemaal vrij redelijke eisen, die evenwel zouden neerkomen op een revolutionaire verschuiving van de machtsposities in het kunst-'establishment'. In feite eisen de BBK-leden een structurele verandering van dat deel van de maatschappij waarin zij thuishoren. Een soort 'deel-revolutie'. Natuurlijk zijn Polak en Samkalden niet onder de indruk geraakt van deze eisen. Wezenlijk zal er ook wel niets aan het kunstbeleid veranderen. Wellicht zullen de autoriteiten iets tegemoet komen aan de verlangens van de BBK. Op zichzelf zou dat natuurlijk al een winstpunt zijn, zoals ook de hearing dat was.

De kunstenaars, verdeelder dan ooit, vormen geen macht meer waarmee de autoriteiten rekening dienen te houden. Toch is het vervelend voor deze gezagsdragers als kunstenaars — hoe verdeeld ook — steeds maar weer de vinger op de wonde weten te leggen. De democratie die wij in Nederland kennen is een kapitalistische, maar vooral ook paternalistische democratie. Juist tegen dit paternalisme strijden de kunstenaars. Ze proberen dit door te prikken. In verband hiermee was hun uitnodiging aan de gemeenteraad om op een hoorzitting van de BBK te komen, waar kunstenaars vragen aan de raadsleden zouden kunnen stellen even speels als raak. Effect zal het evenwel niet sorteren — de raad zal wel geen belangstelling hebben of het paternalisme niet in gevaar durven brengen.

De hearing was als treffen tussen autoriteiten en 'BBK-revolutionairen', maar ook als lanceerbasis voor een aantal zinnige — en bereikbare — plannen bijzonder interessant.

Keus bij aankoop

De kunstenaarsvereniging Arti et Amicitiae — lang niet zo braaf meer als in het verleden — verzocht om instelling van een commissie van museumvoogden, waarin vertegenwoordigers van de kunstenaars zitten, die de keuze zou moeten bepalen bij de aankopen. Arti et Amicitiae wil de situatie veranderen, waarin de museumdirecteur het aankoopbeleid geheel in handen heeft. 'Bij de huidige toestand wordt vaak de hobby van de directeur tot maat voor allen gemaakt'.

Een andere interessante suggestie was van de heer K. Burger (namens de Brug). Hij wilde het kunstonderwijs gefinancierd zien door tien percent van alle kunstverkoppen en van alle andere vormen van gebruik van kunstwerken te reserveren voor de creatie van verplicht kunstonderwijs. 'Een moderne tiende penning'. In zijn toelichting zei hij dat dit kunstonderwijs ten koste zou kunnen gaan van de vaderlandse geschiedenis. Ogenscheinlijk lijkt deze tiende-penningheffing praktisch vrij moeilijk te realiseren. In feite is dat niet het geval. Bij vrijwel elke kunstaankoop geldt de rijks-subsidieregeling. Een combinatie van tiende penning en rijkssubsidie is heel goed denkbaar.

Spectaculairder — althans voor het publiek — was het initiatief van de gemeente Amsterdam om alle inzendingen voor de jaarlijkse gemeentelijke kunstaankoop tentoon te stellen in de Nieuwe RAI. Van 6 tot 10 december was dit werk (aangekocht en niet aangekocht) te zien in de grote RAI-ruimte. Het publiek kon — achteraf — de keuze van de gemeente beoordelen en had zelf ook nog een stem. Een niet aangekocht werk dat door het publiek — door middel van stembiljetten — zou worden uitverkoren

werd bekroond; de schilder kreeg een prijs (1500 gulden).

Tegemoetkoming

De gemeente zag dit zelf als een tegemoetkoming aan de eis tot openheid. De BBK was niet zo blij met het initiatief. Hoewel het voor de Amsterdamse bevolking natuurlijk leuk is om te kunnen zien en beoordelen wat voor keuze de gemeente heeft gemaakt bij de jaarlijkse aankopen, houdt deze expositie en de toekenning van de extra prijs natuurlijk niet in dat de bevolking, laat staan de kunstenaar, medebeslissingsrecht krijgt of controle kan uitoefenen. De keuze voor de aankoop wordt nog steeds gedaan door een hecht groepje mensen dat volgens de BBK en ook andere kunstenaars nauwelijks bevoegd is zich over de aankoop van een doek uit te spreken.

Merkwaardig is dat het initiatief van de gemeente tot gevolg had dat aanzienlijk minder kunstenaars dan voorgaande jaren werk instuurden. 'Slechts' 159 kunstenaars stuurden 488 werken in. Hoewel verscheidene kunstenaars kennelijk huiverig staan tegenover deze aanpak en de BBK zich door de overheid bij de neus genomen voelt met deze gang van zaken toch moet de gemeente in de toekomst op de zelfde weg voortgaan. Alleen al omdat bij elk geëxposeerd werk naam en adres van de kunstenaar waren vermeld, zodat het publiek in staat werd gesteld de kunstenaar te benaderen. Dit zou de drempelvrees bij de gemiddelde kunst-kijker kunnen verminderen.

Als de kunstenaars zelf bereid zijn om af te stappen van hun bizar hoge statusprijzen zou mede hierdoor een ongekend groot kopers-potentieel kunnen worden aangeboord. Als het de kunstenaars (en de BBK) ernst is met hun streven de afstand publiek-artiest te verkleinen dan is dit een kans. Kunst betaalbaar maken voor de gewone man (een proces dat niet van de ene op de andere dag kan worden voltooid) behoeft niet economisch onverantwoord te zijn, maar kan verlopen via het principe kleinere winsten-grotere omzet.

Iedereen is daarmee gediend. Waarom doet de BBK hieraan niets? Waarom strijdt de bond niet tegen de statusprijzen, de 'kartelvorming' in de kunst?

BOB VAN OPZEELAND

EEN DAGJE BRONBEEK

Vanaf 1 januari 1970 kan elke gepensioneerd militair boven 55 jaar en beneden de rang van officier in aanmerking komen om in Bronbeek te Arnhem verzorgd te worden. Tot nog toe was dit voorrecht alleen voorbehouden voor oudgedienden van het v.m. KNIL. Omdat het in Bronbeek goed toeven is, namen we er een kijkje.

De in KNIL uniform gestoken portier van 83 verwees ons naar Majoor v. d. Weide. Deze was zo vriendelijk om ons het één en ander over Bronbeek te vertellen. Hijzelf — zeer kort opgeknijpt haar — was bij de Marechaussee toen hij in Indië diende. Verschillende kledingstukken en wapenen uit zijn diensttijd hangen keurig geëtaleerd aan de wand van zijn kantoor.

Iedereen die hier woont kan een baantje op zich nemen, maar niemand wordt er toe gedwongen. Hijzelf vervult vrijwillig het commando over het museum. Twee lange gangen, ieder 125 meter, zijn gevuld met o.a. bronzen monsterkanonnen, versierde wapenen, oude vaandels, schilderijen en andere kunststukken uit de geschiedenis van het KNIL. Het bevat vele gave dingen.

Maar onze belangstelling ging vooral uit naar de andere stukken, de overlevenden. De gemiddelde leeftijd is tachtig, de oudste is 95, de jongste Willem Zeeman ('noem me maar Willem') 58. De oudste was niet meer zo spraakzaam, de jongste — welbespraakt — noemde hem 'zijn beste kameraad'.

Men mag zijn laatste uniform dragen, maar men wordt daartoe niet verplicht. De bijdrage in de verzorgingskosten bedraagt 60 pct. van de totale inkomsten van de persoon, de rest wordt door Defensie bijgepast. Men houdt dus nog een aardig centje over voor b.v. de kantine of voor een rokertje. Iedereen staat onder medische controle. Willem, toen we een verpleegster passeerden: 'Jongens moeten jullie nog een toverbal?'

We vroegen ons af, hoe de beschuldigingen van Achter het Nieuws over oorlogswandaden gepleegd door Nederlandse militairen in Indonesië, door de heren ontvangen waren. Het was 'volkomen aan hen voorbij gegaan.' Misschien omdat men vroeg naar zijn kamer gaat, want men gaat vroeg naar bed, en men staat vroeg op. De kantine sluit om acht uur, behalve bij feesten. Op feestdagen ontvangt men artiesten, accordeonisten en zangeresjes zoals Annie de Reuver en Heintje Davids.

Op de bovenste etage maakten we kennis met de vrijwillige suppoost oud-sergeant v. d. Pol. Hij nodigde ons uit om zijn kamer te bekijken. Op de trap toonde hij hoe snel hij nog was, met moeite konden wij hem bijhouden. Hij is dan ook oud-bokser, dagelijks maakt hij nog kniebuigingen. Vol trots toonde hij

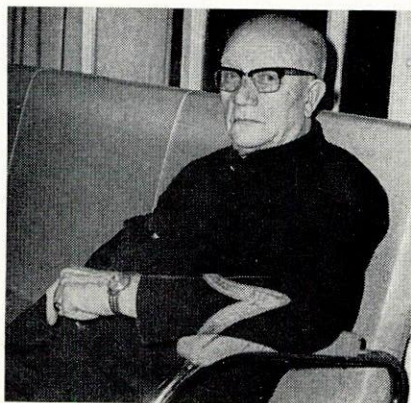
zijn KNIL uniform. Verder spaart hij kaaskorstjes voor zijn vrienden in het park rondom Bronbeek, de vogeltjes.

Oud-KNIL sergeant Van Ginkel liet ook zijn kamer zien. We kregen een pisang aangeboden en hij liet ons een oorkonde zien van zijn vereniging de 'Madjoë' ('Voorwaarts'). Het gesprek verliep wat moeilijk, zijn gehoor is niet meer zo best en de batterijen van zijn gehoorapparaat waren bijna uitgeput.

Willem Zeeman, oud-marineman is welbespraakt. Hij noemde zich 'een gewone jongen, maar recht door zee'. Hij houdt van een stevig borreltje, in de kantine kan men alle drankjes krijgen. Willem loopt niet meer in uniform, 'van dat malle gedoe' moet hij niets hebben. Hij geeft niet veel om feestjes met Heintje Davids, het liefst gaat hij met 'Bevrijdingsdag stappen in Katendrecht.' Bij ons afscheid knijpt hij mijn hand bijna fijn, als we buiten langs de kantine lopen zwaait hij ons na. Ik zwaai nog wat moeilijk terug. We wilden nog een foto van de portier maken, maar we hoorden, dat hij zojuist thee was gaan drinken.

Men kan dagelijks Bronbeek bezichtigen (0,75), militairen in uniform gratis toegang. Afgezwaaide militairen boven de 55 jaar en vrijgezel kunnen na 1 januari de laatste loodjes in Bronbeek slijten. Het is er goed toeven.

TOM WEERHEIJM

Tot zover Fantasio en Paradiso

In Vrij Nederland van 6 december staat een advertentie: Meditatiecentrum 'De Kosmos' (voorheen Fantasio) zoekt zo snel mogelijk: stafleden vrl. en/of mnl., bekend met subcultuur, underground, media en meditatie... etc.

Het is gebeurd met Fantasio. Het kosmies-ludiek ontspanningscentrum Fantasio, waar duizenden jongeren van over heel de wereld ruim een jaar lang terecht hebben gekund voor een relaxed avondje uit is dood. Op dezelfde plaats — aan de Prins Hendrikkade 142 in Amsterdam — herrees 'De Kosmos', een meditatiepomp voor een kleine sekte van gelovigen. Nederlands grootste en invloedrijkste Undergroundblad Aloha (vroeger Hitweek), dat in het verleden altijd hechte banden met Fantasio heeft gehad, is er zeer teleurgesteld over. Te meer daar het met Paradiso dezelfde kant op gaat.

Ook Paradiso is Paradiso niet meer. Een groot bord in de hal van Paradiso, waarschuwt sinds de heropening de binnenkomende bezoeker: 'Verboden voor dealers' (dealers zijn handelaars in bewustzijnsverruimende en verdovende middelen) en 'Geen toegang onder de zestien jaar'. Het is eigenlijk altijd verboden geweest, maar het staat er nu allemaal wel erg onontkoombaar. Paradiso en Fantasio kregen hun vermaardheid juist, omdat er wat door de vingers gezien werd. Jongelui uit de Verenigde Staten, Engeland en andere Europese landen kwamen naar Amsterdam, omdat ze wisten dat daar een sfeer van tolerantie heerste.

De internationale undergroundpress was geestdriftig over Amsterdam, waar relatief een grote vrijheid bestond. Dat is nu allemaal afgelopen. Een wijziging van de algemene politieverordening heeft het afgelopen najaar het slapen op en rond het monument op de Dam verboden, de ontspanningscentra hebben — na vele maanden dicht geweest te zijn — een bezoekersstop afgekondigd. De sluiting van de gebouwen heeft niet plaats gevonden om zodanige verbouwingen te doen, dat er veel meer mensen de centra zouden kunnen bezoeken; integendeel: de heroriëntatie heeft geleid tot het verhogen van de entreprijzen en tot het ontwerpen van een programma, dat velen zou afschrikken. Want het moet je liggen om voortaan je avonden mediterend door te brengen. Het is best leuk wat ze daar in het Oosten allemaal bedacht hebben, leuk om eens iets over te lezen, om desgewenst eens iets aan te doen, maar wanneer je dat min of meer dwingend voorgeschreven gaat worden, komen de zaken wel wat anders te liggen.

In een verklaring ter gelegenheid van de heropening van Paradiso: 'Paradiso dreigde een besloten, van de rest van de samenleving vervreemd, gebeuren te worden, met een te groot accent op een

massale consumptieve sfeer. Het werd een plaats waar men naar toe kon vluchten. De nadruk werd te eenzijdig gelegd op de psychedeliese sfeer, was de conclusie waartoe men kwam. We vinden nu dat Paradiso niet alleen maar een psychedelies centrum moet zijn, maar ook een politiserend (politiseren is mensen bewust maken van de wijze waarop hun eigen omgeving functioneert. j.h.) centrum, want het gaat niet alleen om het scheppen van een alternatieve maatschappij, het gaat ook om het afbreken van oude maatschappijstructuren die niet meer deugen. Paradiso hoopt jonge mensen te helpen bij het bewustworden van zich zelf. En van hoe samenlevingsstructuren in elkaar zitten.

Dit alles houdt in dat Paradiso niet alleen open zal zijn voor jongeren die kiezen voor de vlucht uit de maatschappij, maar juist gericht zal zijn op jongeren die gekozen hebben voor een kritische houding en zoeken naar middelen om hieraan vorm te geven. In deze nieuwe visie past ook dat de handel in soft en hard drugs absoluut niet zal worden toegestaan, o.a. omdat het de sfeer verpest. Tot zover het communiqué van de Paradiso-staf, die moet werken met subsidies van de gemeente Amsterdam en het ministerie voor C.R.M. In Aloha tekent Koos Zwart het volgende aan bij het communiqué in een artikel met de veelzeggende kop 'De grote inkapseling is begonnen'. Zwart: 'De konsument en de gebruiker zijn duidelijk de lul. Voor hen wordt er geen jeugdbeleid ontwikkeld. Alleen maar voor de zgn. 'goedwillende, actieve mensen' is er nog plaats. Ergens gewoon relaxen of op je rug liggen met een goeie lichtshow en uitstekende muziek is er niet meer bij. Je moet aan actie doen'. Koos Zwart voegt daar informatie aan toe: 'Op de eerste en laatste openbare hearing in Paradiso was een duidelijke meerderheid der vaste bezoekers helemaal niet voor verandering in en tijdelijke sluiting van Paradiso.

Knip je haar maar af

Een derde belangrijk jongerencentrum in Amsterdam was de beatclub Lijn 3 in de atoomschuilkelder onder de Vondelparkbrug. Ook daar is de tendens van pretentieloze ontspanning naar doelbewuste maatschappijverandering duidelijk zichtbaar. Kijk maar naar de nieuwe naam. Wat vroeger beatclub 'Lijn 3' heette, wordt nu het eksperimenteel jongerencentrum 'Studio 7'.

Het door de staf geformuleerde uitgangspunt ligt er niet om: 'Studio zeven wil door activiteiten, die liggen binnen het gebied van de elementaire menselijke uitingsmogelijkheden (beweging, geluid, beeld) een alternatief bieden voor wat verloren is gegaan in de noodzakelijke arbeid. Studio zeven wil zich met andere woorden bezighouden met

activiteiten zonder economies oogmerk, zonder nuttigheidsfunctie. Studio zeven wil bewust kiezen voor het onnuttige omdat onze samenleving al wordt vergeven door het nuttige. Studio zeven wil daarmee bereiken, dat men zich bewust wordt van de grenzen van het nuttige en het onnuttige, waar het nuttige onnuttig wordt en het onnuttige nuttig. Studio zeven wil bereiken dat er weer muziek gemaakt gaat worden zonder muzikant te zijn, gekeken wordt zonder filmer te zijn, te bewegen zonder danser te zijn. Studio zeven organiseert dan ook geen cursussen, maar wil vrij omgaan met de bestaande en nieuwe vormen van geluid, beweging en beeld.'

Mooie, verheven, nobele doelstellingen. In Fantasio gaat men zich toeleggen op bezinning en studie, in Paradiso op politiserende actie en in Studio zeven gaat men vrij om met geluid, beweging en beeld. Hoe mooi allemaal ook, mij zien ze er niet meer. Ik ben al geweest. Zo zal het waarschijnlijk velen vergaan. Als ik me wil ontspannen, wil ik geen volkshogeschool-achtig gezeur aan mijn hoofd, geen religie en geen maatschappijprotest. Ik zeg niet dat al die dingen niet mogen gebeuren, maar het is wel vervelend dat ze ineens overal gaan gebeuren. Alle drie de ontspanningscentra in Amsterdam laten min of meer tegelijkertijd de ontspanning los. Weren de drugs. Verhogen de toegangsprijzen (Fantasio van twee gulden tot twaalf gulden vijftig per jaar). Verkleinen het publiek (vroeger in Fantasio soms wel 2000 man op één avond, nu op last van de brandweer nog maximaal 400).

In een persbulletin van 'De Kosmos' lezen we: 'Fantasio of iets wat daar op lijkt, komt nooit meer terug. Het is uit met de pret, knip je haren maar af, trek mensenklaren aan, scheer je en gooi die rommel die je om je nek had, maar weg. Het slaat nergens meer op (dat was juist het leuke, dat het nergens op sloeg j.h.) Je moet je bezinnen, je MOET veranderen. Je zal het wel moeilijk krijgen, maar dat geeft niks. Waar het om gaat is dat je blijft zien wie je bent, wat je doet en wat er gebeurt. ALLEEN DAN KUN JE HET OVERLEVEN'. Dit soort gevaarlijke magie gaat mij echt te ver. Het kan best zijn, dat u en ik bang zijn, 'om ons zelf te leren kennen', maar mogen we alsblijft. Het communiqué gaat verder: 'Het nieuwe gebouw is sober en koel ingericht, de gezellige hoekjes en gangtjes zijn verdwenen. Bier en frisdranken worden niet meer verkocht en hebben plaats gemaakt voor fruit en vruchtensappen. Ook met de pop-concerten is het afgelopen'.

Hopman weet raad

Vijf opmerkingen:

● Terwijl steeds meer wetenschappelijk onderzoek (het Nederlandse onderzoek

van Cohen was in deze opzienbarend) aan toont dat het gebruik van soft-drugs niet die gevaren oplevert, die gevreesd werden en dat legalisatie wenselijk is, wordt het gebruik op de enige plaatsen, waar dit in zekere zin mogelijk was, verboden.

● Een groep van een 30.000 Nederlandse druggebruikers gaat weer op eigen houtje thuis in het geniep en zonder informatie of mogelijke begeleiding verder.

● Voor de vluchtenden, de zwervers, de verslaafden, de eenzamen, de zonderlingen en de gekken lijken de opvangmogelijkheden steeds geringer te worden. Wie niet aan het programma wil meedoen, gaat er uit.

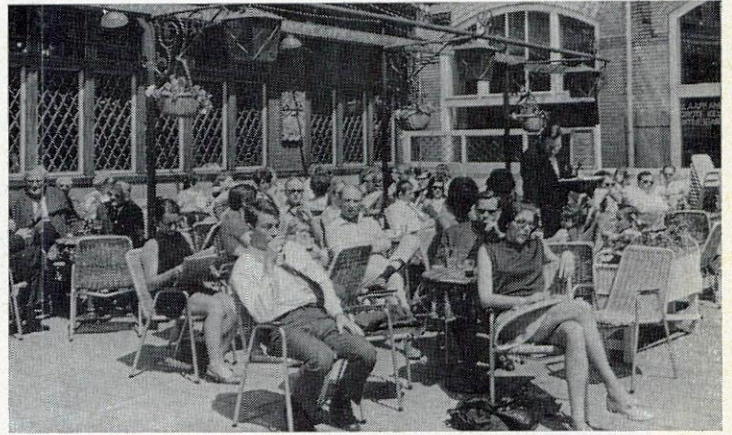
● Terwijl het inzichtelijk maken van samenlevingsstructuren, het leren kennen van de eigen uitingsmogelijkheden en de meditatie al op vele plaatsen (scholen, vormingscentra, volkshogescholen, clubhuizen, werkschuiten, dans-, bewegings- en creatief spel-clubs) gaan de jongerencentra zich toeleggen op hetzelfde werk en laten een wezenlijke functie schieten, waar nog nergens elders in voorzien werd.

● Er is dringende behoefte aan een ruimte waar alles kan. Waar bier is en fruit. Langharigen en kortharigen. Sjoelbakken, kleiclubs en popconcerten. Waar je kan actie-voeren en op je kont liggen. Waar de een op zijn hoofd staat en de ander op zijn voeten. En waar je

een stickje kunt roken, zonder direct aangegeven te worden. Even leek het die kant op te gaan. Nu lijkt de ghetto-gedachte, de tempelgedachte het te gaan winnen. Tolerantie, vrijheidslievendheid en gastvrijheid zijn in Amsterdam op hun retour. Dat is heel verdrietig. Binnenkort is ons land één groot vormingscentrum met vruchtesappen, werkgroepen, bewegingsgroepen, mimegroepen, yogagroepen, kijkers die geen filmers zijn: het onnuttige tot norm verheven. Als je een schaar, lijm of een viltstift nodig hebt, kom je hem maar gerust bij de leiding vragen. Hopman weet overal raad op.

JAN HAASBROEK

19691969196919691969

